

SZABÓ PÁL

Egy királyi évszám nyomában – Hunyadi Mátyás életkoráról

A Hunyadi Mátyás-emlékév kapcsán többes évfordulókra emlékezhetünk. 560 évvel ezelőtt, 1458. január 24-én választották meg Hunyadi Mátyást magyar királlyá. Mindezt megelőzően, január 12-én kötötték meg Szegeden azt az egyezséget, amely ezt lehetővé tette. A Mátyás-emlékév kapcsán természetesen a születési évfordulója is felmerült. A közismert 1443. február 23-i dátummal számolva idén lenne a király születésének 575. évfordulója.¹ A korábbi történettudományi szakirodalmat vizsgálva a kérdés korántsem ilyen egyszerű, mert például Mátyás 500. éves születési évfordulóját 1940-ben tartották meg, ami az 1440. évet valószínűsítette. Továbbá 1940-ben jelent meg a két kötetes Mátyás Király Emlékkönyv, kifejezetten az uralkodó születésének ötszáz éves évfordulóján. Tanulmányom célja a születési év pontosítása, mert ma sem tudjuk megmondani, mikor is született Hunyadi Mátyás.

1.

A pécsi jogtudós professzor, Holub József (1885–1962) az életkor szerepéről majd száz évvel ezelőtt írott tanulmányában és könyvében részletesen megvizsgálta, hogy a középkori ember időszelelete, időhöz való viszonya mennyire tért el a ma és a közelmúlt emberétől. Nem számított különlegességnek, ha az illető, egy az életkorára feltett kérdésre válaszolva, nem is tudta pontosan megmondani, hogy melyik évben született.

Nem volt ez másképp Nyugat-Európában sem. Rouenban, a kor egyik leghíresebb és igen jól dokumentált egyházi perében Jean d'Arc (az orléans-i szűz) 1431. február 21-én (szerdán) kihallgatásának első, nyilvános ülésén, az életkorára feltett kérdésre sem tudott pontosan válaszolni. A feljegyzés szerint „*azt hiszi, hogy 19*” volt a válasz.²

Valamivel szerencsésebb a helyzet, amikor a születési dátumot egy ismertebb eseményhez viszonyítják.³ A kisebb időegységek meghatározására a mechanikus órák megjelenése előtt jóval elterjedtebb volt a kolostorokban az ima-órák szerinti időmegtározás.

¹ Jelen tanulmány a VIII. Szegedi Jogtörténeti Napok konferencián, 2017. december 7-én, illetve a Kutatók éjszakáján, 2018. szeptember 28-án, Szegeden megtartott előadásaim alapján készült.

² The trial of Jeanne d'Arc. Translated into English from the original Latin and French documents by W. P. Barrett. 1932. 38–39.

³ Holub József: Az életkor szerepe középkori jogunkban és az „időlátott levelek”. *Századok* 55–56. évf. (1921–1922). 215–217.

A leggyakoribb eset azonban akkor állt elő, amikor az egyén élete során egyes jogi aktsókhoz szükséges volt az életkor valamilyen módon való meghatározása. Modern fogalommal élve, a cselekvőképesség megállapításához kellett az egyén életkorát ismerni. Arról nem is szólva, hogy az előbbieken említett magánjogi cselekvőképesség már az Árpád-korban eltért a büntetőjogi életkorhatároktól (vétőképesség, 10, 15. életév). Holub József megfogalmazásával élve, különbség volt a közjogi és a magánjogi nagykorúság között.⁴

A 15. századi Magyar Királyságban, a magyar jog szerint a férfiaknál a 12. év betöltése után a fiúk ún. *törvényes korba* léptek, bizonyos rendelkező képesség birtokába kerültek. A törvényes életkor egyfajta *korlátozott nagykorúságot* jelentett. A *teljeskorúság* elérését a 24. életév betöltése jelentette. A nők esetében ez utóbbi a 16. életévükhöz kötődött, bár a 12. év utáni házasságkötés, az életkorra való tekintet nélkül, teljeskorúvá emelte őket.⁵

Mindezek az életkori határok az egyén életében fontos házasságkötési, vagyoni, perbeli és jognyilatkozat tételi lehetőségekben (perjogi cselekvőképesség) nyilvánulhattak meg. Nemcsak valamilyen jogügylet létesítéskor volt szükség a kor ismeretére, hanem kétséges esetekben is. Amikor egy folyamatban lévő perben az egyik fél kifogást emelt az ún. *korhiány* miatt. A leggyakoribb eset az, amikor perbe fogták a még nem törvényes korú gyermeket. A felek megkeresésére a hivatalos hatóságok, amennyiben valamilyen fontos anyagi ok megkövetelte, akár a király vagy az ország ún. rendes bírái (nádor, országbíró, erdélyi vajda stb.), de leggyakrabban az egyházi hiteles helyek végezték el az életkor meghatározását, a korvizsgálatot (*revisio aetatis*).⁶ Ezt főleg „szemlével”, a szellemi és a testi fejlettségekhez viszonyítva becsülték meg és a vizsgálat eredményéről a hiteles hely bizonyoságlevelet (*litterae revisionales*), azaz kormegállapító, ún. „időlátott” oklevelet állított ki. Az elnevezés a szemle korabeli megnevezéséből eredt (az idő meglátása, szemléje, „meglátásról való levél”).⁷ Azaz, hogy „lélekre (ti. az értelemre) és látványra” ennyi-meg ennyi idős lehet. Ez egy megdönthető jogi vélelemnek minősült (*praesumptio*), amely a megszővegezés formuláiban is visszatükröződik („*prout mētiri potuit*”, amennyire megmérni lehetett).⁸ Nézzünk két 15. századi példát!

Az ilyenkor szokásos eljárásról szemléletes képet ad a csanádi egyház káptalani testületének 1420. január 27-én keltezett oklevele (DL 10 876): „*Mi, a csanádi egyház káptalanja, emlékezetül adjuk, hogy László és a Hagymásnak mondott Berezkői Domokos mesterek személyesen megjelentek előttünk, magukkal hozván a Lendvai bán fia, János fiát, a törvényes kor alatt lévő gyermeket (puerum infra etatem legitimum), Miklóst. Illő buzgalommal arra kértek minket, hogy annak korát és éveinek számát, mivel bizonyos ellenfelei őt alperesként megtámadták, és azután mint megidézettet várják, becsüljük meg, vizsgáljuk meg és határozzuk meg. Mi tehát ennek megfelelően szellemileg (értelmi képesség alapján) megmértük és megvizsgáltuk, és a fent nevezett Miklóst tizenkét évesnek tapasztaltuk.*” (Béli

⁴ Holub József: Az életkor i. m. 38.

⁵ Magyar jogtörténet. Szerk.: Mezey Barna. Bp., 2001. 84.; Homoki-Nagy Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig. Szeged, 2001. 23.

⁶ Holub József: Az életkor i. m. 221., 224.

⁷ Uo. 230.

⁸ Uo.

Gábor fordítása).⁹ Sajnos az oklevél a továbbiakban nem szól arról, hogy a 12 éves Miklós a perben részt vehetett-e.

A törvényes életkor alsó határát éppen súrolta a leleszi konvent 1417. október 25-én kiállított oklevele (DF 220 967). Az előttük bemutatott János csak 11 évesnek látszott és így „ennek a királyságnak megerősített szokásjoga szerint” (*iuxta approbatam huius [regni con]suetudinem*) tőle nem fogadhatnak el vallomást és ügyvédvalló levelet sem adhattak neki.¹⁰

2.

Hunyadi Mátyás 1458. január 24-i királlyá választásával kapcsolatosan a történészek többsége kiemeli azt a tényt, hogy a fiatal – mindössze 15 éves – kamaszkirály milyen eréllyel, ügyességgel tette meg első intézkedéseit. „Az ifjú uralkodó meglepő eréllyel kezdett hozzá a rendieremtéshez.”¹¹ „Mátyás azonban „zsenge» kora ellenére sok olyan tulajdonsággal rendelkezett, amelyek megkönnyítették számára, hogy úrrá legyen a nehézségeken.”¹² Legutóbb Kubinyi András is a „gyermekkirályról” értekezett monográfiájában, aki 15 évesen már „törvényes korú”.¹³ Azt is megjegyzem, hogy az előbb idézett Szakály Ferenc más helyen a „tizenöt esztendő (más vélemények szerint tizennyolc)” Hunyadi Mátyásról ír. Pálosfalvi Tamás idei évi összegző könyvében pedig „mai tudásunk szerint” tartotta meg az 1443. február 23-i dátumot és a későbbiekben is ezzel számolja a király életkorát.¹⁴ A fenti tiszteletreméltó kutatói névsor ellenére a kérdés nem annyira egyszerű, mint amilyennek tűnik.

Azt gondolhatnánk, hogy a legtöbb adat a királyi gyermekek születéséről maradt fent. De Mátyást, amikor világra jött, még nem egy leendő királyi dinasztia tagjának tekintették. Így az életkora, illetve a születési dátuma is nagy szórást mutat. Az irodalomtörténet, asztrológia is olykor segítségünkre lehet. 2003-ban Bollók János – egy Janus Pannoniusról írt könyvében – megemlítette, hogy Mátyás királynak fennmaradt egy horoszkópja, amelynek készítője is az 1443. február 23-i adattal számolt, de ezt maga sem vehette biztosra, amit a dátumhoz fűzött „*suspicator*” (gyaníthatóan) megjegyzése is mutat. Sajnos a horoszkóp nem eredeti példány, többszöri átmásolással maradt ránk.¹⁵

⁹ A magyar jogtörténet forrásai. Szemelvénygyűjtemény. Szerk.: Mezey Barna. Bp., 2001. 147. (123. szemelvény). Az oklevél szövege: Ortvy Tivadar–Pesty Frigyes: Oklevelek Temes vármegye és Temes város történetéhez. I. 1188–1430. Pozsony, 1896. 558. (360. sz. okl.)

¹⁰ Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417–1418) Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerk.: Borsa Iván. Bp., 1999. 303–304. (1039. sz. okl.)

¹¹ Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440–1711. Bp., 1990. 54.

¹² Teke Zsuzsa: Mátyás, a győzhetetlen király. Bp., 1990. 28.

¹³ Kubinyi András: Mátyás király. Bp., 2001. 43–44.

¹⁴ Szakály Ferenc: Virágkor i. m. 53.; Pálosfalvi Tamás: Sorsfordítók a magyar történelemben. Hunyadi Mátyás. Bp., 2018. 6., 16., 19. Pálosfalvi a kötete végén található Kronológiában születésnapként egy február 21-i napot is megjelölt. (Pálosfalvi Tamás: Sorsfordítók i. m. 60.)

¹⁵ Bollók János: Asztrális misztika és asztrológia Janus Pannonius költészetében. Bp., 2003. 58.

A címben felvetett probléma tehát nem új keletű. A hazai történeti szakirodalom *communis opinio*ja általában 1443. február 23-át tartja elfogadottnak.¹⁶ A korabeli források szerint azonban ez nem ilyen egyértelmű.

Az eltérő és egymásnak ellentmondó adatokat először Fraknói Vilmos összegezte 1890-ben megjelent monográfiájában. Megállapítása szerint „*Mátyás születésének esztendejét és napját teljes biztonsággal meg nem határozhatjuk.*”¹⁷ Ő maga az 1440. év mellett érvelt. Bollók – bár hivatkozott Fraknói munkájára – nem tért ki „*Hunyadi Mátyás születési dátumának megoldhatatlannak tetsző problémájára*”, annyit azonban a korábbi szakirodalomra nézve megállapított, hogy „*Mátyás 1440. évi születését több kortárs adat támogatja, mint az 1443. évi születési dátumot*”.¹⁸ Valószínűleg Fraknói álláspontjának tudható be, hogy Mátyás király születésének 500 éves évfordulóját 1940-ben ünnepelték meg.

Azt várnánk, hogy a korabeli krónikások biztos támpontot tudnak e kérdésben nyújtani. Azonban a kortárs Bonfini ellentmondó adatokat közölt. Tekintsük át ezeket! Bonfini megjegyezte, hogy Mátyás királlyá választásakor, 1458-ban „*az ifjú mellé kormányzót állítanak... hiszen Mátyás tizenhét esztendő volt*” (3. 9. 90.).¹⁹ Ezt alapul véve 1441-ben született.

A történetíró a király 1468. évi cseh háborúja során azt írta, hogy „*A vezérekben is egyforma a virtus meg az ész, csak az életkor nem, mert Mátyás alig töltötte be huszonhetedik esztendejét.*” (4. 2. 79.).²⁰ Ez az adata az 1441. évet erősíti.

Érdekes megjegyzést tett Podjebrád György cseh királlyá választásakor is: „*A László királlyal egykorú Corvinus Mátyást, akit fogságban tartott, nem akarta ingyen elengedni.*” (3. 8. 389.).²¹ Eszerint, V. László királlyal egy évben, 1440-ben születethetett.

A szakirodalom Bonfinitől általában a király halálakor tett megjegyzést fogadja el, az 1443. évet véve alapul. „*életének pedig negyvenhetedik évében meghalt... amint Mars hónapjában született, úgy Mars napján és órájában távozott az életből.*” (4. 8. 204.).²² A halál dátuma (1490. ápr. 6.) valóban Mars napjára, keddre esett abban az évben.²³ A születéssel kapcsolatban a hónap viszont nem február, hanem Mars hónapja, március. Érdemes Bollók János korábban már idézett könyvének egy másik rövid gondolatmenetét itt is felidézni, mert észrevette, hogy ha 1440. február 23-át vizsgáljuk, akkor az esett keddre, Mars napjára.²⁴ Ehhez azt teszem hozzá, hogy Bonfini nem a születésnapot írta keddeknek, hanem a halál nap-

¹⁶ Vö. E. Kovács Péter: A Hunyadi család. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Szerk.: Rázsó Gyula–V. Molnár László. Bp., 1990. 39.; Kubinyi András: Mátyás király i. m. 19.; Lupescu Radu: Hunyadi Mátyás: az ősoktól a hatalom küszöbéig. In: Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. (Kiállítási katalógus) Bp., 2008. 47.; Uő: A Hunyadiak. Rubicon 27. évf. (2016/4.) 18.

¹⁷ Fraknói Vilmos: Hunyadi Mátyás király 1440–1490. Bp., 1890. 73.

¹⁸ Bollók János: Asztrális misztika i. m. 58.

¹⁹ Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Fordította: Kulcsár Péter. Bp., 1995. 702.

²⁰ Uo. 763.

²¹ Uo. 695.

²² Uo. 895. Egy példa: Teke Zsuzsa: Mátyás, a győzhetetlen király. Bp., 1990. 7. Idézi Bonfinit: „*A győzhetetlen Mátyás király az Üdvösség 1490. évében, Mars napján halt meg, életének negyvenhetedik évében.*”

²³ Szentpétery Imre: Oklevéltani naptár. Táblázatok a Chronológiához. Bp., 1912. 172. (21. táblázat)

²⁴ Bollók János: Asztrális misztika i. m. 58.

ját. Az 1440. év egyúttal szökőév is volt, és február 24-én kellett hozzászámítani egy szökőnapot is a dátumokhoz.²⁵ Azonban a forrásaink nem utalnak a születés kapcsán szökőévre.

A szintén kortárs Galeotto Marzio Mátyás király találó, bölcs és tréfás mondásairól és cselekedeteiről írt könyvében a királyt még fiatalabbnak tartotta. „*Csak tizennégy éves volt, mikor királlyá választották*” (3. fejezet); „*Mátyást tizennégy éves korában, mikor cseh fogóságban ült, a magyarok egyhangúlag királyukká választották.*” (11. fejezet)²⁶ Eszerint 1444-ben láthatta meg a napvilágot.

Nézzük meg Ludovicus Tubero Kortörténeti feljegyzéseit (*Commentarii de rebus suo tempore... gestis*)! Mátyás király temetésének tárgyalásánál megjegyezte: „*Azt mondják, hogy Mátyás a síremlékét, mintha az a fenyegető halál előhírnöke lett volna, félelmében nem fejezte be, és a nagy fáradtsággal kezdett művet befejezetlenül hagyta.*” „*a haláltól ugyan kora miatt nem kellett félnie, hiszen alig érte el 50. évét.*”²⁷ Ez utóbbi adat is inkább egy 1440–1441. évi dátumot sejtet, mint 1443-at.

A legismertebb krónikává azonban Heltai Gáspár magyar nyelven 1575-ben, Kolozsvárról megjelent munkája vált. Ebben pedig az 1443. év szerepel. A szerző Bonfini utolsó erre vonatkozó szöveghelyét idézi fel. „*Szülé kedig eszt a Mátyást Kolosvárott Erdélben, mikoron írának Krisztus Urunknak születése után 1443, böjt második havának huszonhetedik napján reggel három órakort.*”²⁸ Ez pedig 1443. március 27-i dátumot ad.

Ennyi adat is jól megmutatja, hogy Mátyás király születési évére vonatkozó adatok milyen szóródást mutatnak, még egy uralkodó esetében is. A forrás jellege (történetírás, krónika) megengedett ilyen becsléseket. Hunyadi Mátyás esetében, a történetírók becslésein kívül, azonban fennmaradt jogi hitelességgel bíró forrásunk is, amelyben az életkor említése/nem említése különös fontossággal bír és amelyet – ebben a kontextusban – először elemzünk.

3.

Mindezek előtt még egy forrásadatot ismertetnék. Az előbbi történetírói vélekedéseket felülírja az érintettektől származó információ. Ebben az említett bizonytalanságra perdöntő irányt mutat az a megjegyzés, amelyet Mátyás levelezésében találunk. Kriza Ildikó hívta fel a figyelmemet arra, hogy Mátyás egy 1476. január 16-án IV. Sixtus pápához írt levelében meg is említette saját életkorát. „*az ifjú kortól kezdve, azaz a 18. életévtől, miután ennek a királyságnak kormányzásához hozzájutottam, mindig és mindenütt mindenben – amelyekben csak tudtam – az apostoli szentszéknek minden szófogadással engedelmestem.*”²⁹ Ha ezzel az adattal számolunk, mivel az uralkodó magát 1458. január 24-én 18

²⁵ Szentpétery Imre: Oklevéltani naptár. i. m. 142. (6. táblázat)

²⁶ Galeotto Marzio könyve Mátyás király találó, bölcs és tréfás mondásairól és cselekedeteiről. Bp., é. n. (2002). 16., 38.

²⁷ Ludovicus Tubero: Kortörténeti feljegyzések (Magyarország). Közreadja: Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 4. Szeged, 1994. 63–64.

²⁸ Heltai Gáspár: Krónika az magyaroknak dolgairól. Sajtó alá rendezte Kulcsár Margit, a bevezetőt Kulcsár Péter írta. Bp., 1981. 203.

²⁹ „*ab ineunte etate, hoc est ab octo et decem annis, postquam ego regni huius regimen adeptus sum semper et ubique in ominibus, quibus potui, sancte sedi apostolice cum omni obedientia obsecutus sum.*” Mátyás levelezése a római pápákkal 1458–1490. Monumenta Vaticana Hungaricana I./6. Bp.,

évesnek mondta, akkor az 1440. évi születést kapjuk. Ha viszont a február 23-i születésnapot is figyelembe vesszük, akkor az uralkodó már a 19. évében van, csak azt még egy hónap múlva töltötte volna be! Persze lehet ezt a levéladatot – forráskritikai szempontból és utólagosan – a pápa felé mutatott propagandának minősíteni, azzal, hogy Mátyás érettebbnek mutatta volna magát a trón megszerzésének évében, bár erre semmi nyomos oka nem volt. Ezt az információt megerősítem egy olyan oklevéllel, amely Mátyás ezirányú szándékától már biztosan független, és amely azt bizonyítja, hogy ennek az említett életkornak valóságalapja van.

Tudjuk, hogy az elmélyülő bárói ligaharcok során még Hunyadi János, kormányzóként, két alkalommal (1448, 1451) is vegyes házasság létrehozásával próbálta megteremteni a békét két riválisával, Branković György szerb despotával és Cillei Ulrik gróffal. Az 1439-es firenzei–ferrari zsinaton az egyházi unió létrejöttével látszólag kánonjogilag elhárultak a vegyes házasságra vonatkozó külön szabályok által támasztott akadályok is.³⁰

Mindkét alkalomra Hunyadi gyámkormányzósága idején (1446–1452) került sor.³¹ Az első alkalommal eljegyezték a kormányzó nagyobbik fiát, Lászlót Ulrik gróf kisleányával, az ortodox keresztény Cillei Erzsébettel, Branković György unokájával. Az előkészületekkel pedig a nagyapát, Branković György szerb despotát bízták meg.³² Az erről tudósító oklevél 1448. június 18-án keltezett.³³ A Hunyadi–Branković-megegyezés azonban nem valósult meg. A kormányzó a második rigómezei csata után ismét szembekerült Brankovićyal, akinek fogságából súlyos feltételek teljesítése mellett tudott kiszabadulni. Azt meg kell jegyezni, hogy a korábbi szakirodalom egy része ekkorra datálja az eljegyzésről szóló megállapodást, annak a megegyezésnek a részeként, amely értelmében Hunyadi nagyobbik fiának, Lászlónak túszként kellett mennie Branković szendrői udvarába.³⁴ A kormányzó egy újabb alkalommal is fiának és az ortodox keresztény hitű Cillei leánynak az eljegyzéséhez folyamodott. Ismét egy olyan ritka történelmi pillanatnak lehetünk tanúi, amely az ellenségeskedést felülírta.

Az 1451. augusztus 7-én a szerb fővárosban, Szendrő várában keltezett és Garai László nádor által kiállított nádori oklevél (DL 37 614, 1. melléklet) a békét „*házassági kötelékkel és szövetséggel*” igyekezett állandósítani („*vinculum ac foedus matrimonii*”), amely révén „*a sógorság örök és szent uniója*” („*affinitatis atque perpetue et sacramentalis unionis*”) jön létre a Despota és a Gubernator úr között.³⁵ Branković György despota Garai László nádor előtt ünnepélyesen ígéretet tett. Az oklevélből az is kiderül, hogy az ünnepélyes alkalmon jelen volt az idős szerb despota teljes családja. A felesége, (F)Erina, a fiai: Gergely,

1891. 105. Újabb kiadása: Mátyás király levelei. Külügyi osztály 1458–1490. Sajtó alá rendezte Mayer Gyula. Bp., 2008. 327.

³⁰ Szabó Pál: 1440 – Nándorfehérvár első oszmán-török ostroma és előzményei. Szeged, 2015. 56.; Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. Bp., 1998. 206.

³¹ Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország i. m. 204–209.

³² Pálosfalvi Tamás: A Hunyadiak kora 1437–1490. (Magyarország története 7.) Bp., 2009. 34.

³³ DL 44 516; Thallóczy Lajos–Áldásy Antal: A Magyarország és Szerbia közötti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. Magyarország melléktartományainak oklevéltára II. kötet. Bp., 1907. 149–150. (218. sz. okl.)

³⁴ Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. (Magyar História.) Bp., 1980. 174.

³⁵ Gr. Teleki József: Hunyadiak Kora Magyarországon. Tizedik kötet. Pest, 1853. 305–312. Különösen: 306.

István (akiket II. Murád szultán megvakított) és Lázár, valamint leányai, Branković Katalin (Katherina) és Margit (Margaretha), sőt unokái, Erzsébet (Branković Katalin és Cillei Ulrik leánya) és Margit (Margaretha, Branković Lázár leánya). Az oklevélből megtudjuk azt, hogy a despota és a kormányzó közötti ellenséges viszony és legtöbb sérelem körülbelül három éve tartott. A békességre mindkét oldalról törekedtek és ebben Garai nádor, Zrednai (Vitéz) János váradi püspök, Újlaki Miklós erdélyi vajda és Pálóci László országbíró közvetítettek közöttük.

Az oklevél szerint a „*most tíz évesnek megállapított*” Cillei Erzsébetet, a despota előbb említett egyik unokáját („*nunc in decimo anno constitutam*”) eljegyzik a kormányzó fiával, az igen kiváló Mátyással („*Egregio Mathie filio annotati domini Johannis Gubernatoris*”) a „*keresztény egyház szent rítusa*” szerint a „*házasság szent szövetségében*”. „*A despota akarja továbbá, hogy akkor, amikor az említett leányt a kormányzó úr házába átviszik, amikor az akarja, a lány maradjon meg a görögök hitén.*”³⁶

A leendő esküvő ideje pedig az a nap lesz, amelyen Erzsébet majd eléri a törvényes életkort (*legitima aetas*), azaz 1453 Szent Miklós püspök napján (december 6.), a születésnapján. „*Ipsamque puellam Elizabeth ad tempus copulandi legitimum in die scilicet festi beati Nicolai Episcopi et confessoris in anno Millesimo Quadragesimo quinquagesimo tercio.*”³⁷

Véleményem szerint ez a nádori oklevél Mátyás születési időpontját is pontosítja, korábbra teszi. Láttuk, hogy Cillei Erzsébet esetében az oklevél pontosan meghatározza a házasságkötésre is alkalmas ún. „törvényes életkorát”. Tudnunk kell, hogy ez még nem jelenti az ún. teljes nagykorúságot, életkort (*perfecta aetas*), hanem egyfajta *korlátozott nagykorúságot*. A 12. életév pedig Werbőczy István Hármaskönyvének megállapításával is egybevág: „*Törvényes korúak ... a mostani időben fiúk és leányok egyaránt tizenkettedik évök betöltésével.*” (Csiky Kálmán fordítása, I. rész, 111. cím, 3. §)³⁸ Valóban, ha Erzsébet 1451-ben még csak tíz esztendő, a tizenkettedik életévét 1453-ban tölti be.

A törvényes kor kezdeteként a 12. életév a magyar joggyakorlatban még évszázadokon át fennmaradt, még a 18. században is létezett és leggyakrabban a gyámságot (*tutela*) szüntette meg.³⁹ A korábbi évszázadokra nézve viszont az oklevelekben és – még Werbőczy szerint is – a törvényes életkor (*legitima aetas*) a nemek szerint még eltért (4. §). A fiúknál 14. életév, a lányoknál 12. életév volt ennek elfogadott kezdete. A jogtudós Werbőczy a saját korára („*nostra hac tempestate*”) értette az egységes élet éveket. Ez, Holub József szerint, akár Werbőczy „találmánya” is lehet, de úgy becsülte, hogy 1505 táján mehetett

³⁶ Teleki József: Hunyadiak i. m. 307. „*Voluit tamen ipse dominus Despotus, ut dum et quando volente domino prefata puella Elizabeth neptis sua in domum dicti domini Gubernatoris traduceretur, ipsa in ritu fidei Grecorum permaneat.*” Lásd még: Szabo, Pal: 'let she remain in the faith of Greeks' – The marriage plan between the noble family of Hunyad and of Celje, or the ecclesiastical union in practice (1448, 1451). (megjelenés alatt)

³⁷ Teleki József: Hunyadiak i. m. 307.

³⁸ Werbőczy István: Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve. Bp., 1990. 238.

³⁹ A kor joggyakorlata szerint: „*Tútorság alatt vagynak a 12 esztendő alól lévő férjfi, s rendszerént a még férjhez nem ment leány árva gyermekek, és az örültek, eszelősök.*” Szabó G. Zoltán: Kölcseny Ferenc (1790–1838). Pozsony, 2011. 22.

végbe az egységesülés.⁴⁰ Véleményem szerint azonban ez az egységes életkori korhatár már a 15. században, a Hunyadiak korában is alkalmazott volt.

Az Árpád-házi királyok idején ugyanez a törvényes életkori határ még magasabb volt, 15. év. Erre van is egy jól ismert 13. századi adatunk. Az 1277. május végén megtartott rákosi országgyűlésen a kiskorúnak számító, akkor 15 éves IV. (Kun) Lászlót nagykorúsították. Azt is tudjuk, hogy ez szintén a törvényes életkort jelentette. Erről maga a király egy 1279-ben kiadott oklevélben számolt be: „*amikor az Úr 1279. évében törvényes korba értünk*” („*nobis in etate legitima constitutis*”).⁴¹ Itt feltehetnénk az első, közbülső kérdést. Ha Mátyást valóban 15 évesen választották volna királlyá, miért nem nagykorúsították, ahogyan IV. Lászlót? A válaszom az, hogy azért, mert idősebb volt, a törvényes életkorban már benne kellett, hogy legyen!

Az, hogy a 15. században már a király személyére is vonatkozott a már említett 12 éves életkor, arra az 1440 februárjában született, kiskorú V. László király esete a példa. Tudjuk, hogy 12. életévének betöltésekor, 1452 végén mondott le Hunyadi a gyámkormányzóságról, amikor a király átlépett a törvényes korba. Bonfini erről így írt: „*mert itt az ideje, és így kívánja a törvény, kormányzói tisztemről önként lemondok*” (3. 7. 283).⁴² Úgy vélem, hogy ez a kormányzóság a magánjogi értelemben vett gyámságot is magában foglalta, amelyre a gyermekkor miatt volt szükség. Erre utaltak a rendek Hunyadi megválasztásakor is: „*Mivel pedig koránál fogva éretlen volt a királyságra, kormányzó kijelöléséről döntöttek... míg László alkalmassá nem válik az uralkodásra*” (3. 7. 25.).⁴³ A vele szemben egykor megválasztott I. Ulászló 15 évesen érkezett az országba, a hazai törvényes életkori határon túl, számára nem is választottak gyámkormányzót. Míg, későbbi példával élve, 1516-ban a tizesztendő II. Lajosnak igen, Habsburg Miksa császárt és I. Zsigmond lengyel királyt.⁴⁴

A 15. században a nőknél meglévő törvényes életkor kezdetét jelző 12. életévet pedig Mátyás első felesége példájával szeretném igazolni. A király feleségét, Podjebrád Katalint 1461 májusában, tizenkét évesen adták át Mátyásnak. Ezt követően kötötték meg a házasságot. Az életkort pedig egy epigramma is megfogalmazza. Fedeles Tamás szerint a házasság hiányára utal Janus Pannonius egyetlen epigrammája („*Panaszkodik Mátyás király Moldvában való hosszas időzése miatt*”).⁴⁵ A vers valóban a király távollétét panasolja.⁴⁶ Muraközy Gyula fordításából ez a többletjelentés nem derül ki: „*már kivirulva a nászt // várja a kis Katalin.*” Az 1462-ben írt „*Sarmatici montes...*” kezdetű epigramma latin szövege többet közöl. Azaz itt nem csak a házasság hiányáról van szó, hanem arról is, hogy az immár 12. éves Katalin már alkalmas a férjhezmenetelre, a jogi-életkori akadály is elhárult.

⁴⁰ Holub József: Az életkor i. m. 40.

⁴¹ DL 40 149. Wenzel IV. 176–177. 126. Kun László emlékezete. A bevezetőt írta, a forrásokszövegeket válogatta és a jegyzeteket összeállította Kristó Gyula. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 5) Szeged, 1994. 126. (28. sz.) (Sebők Ferenc fordítása)

⁴² Antonio Bonfini: A magyar történelem i. m. 664.

⁴³ Uo. 647.

⁴⁴ Szakály Ferenc: Virágkor i. m. 110.

⁴⁵ Fedeles Tamás: „Néha szerelembe keveredett egy-egy nőcskével...” Mátyás király és a szebbik nem. *Rubicon*, XX. évfolyam (2009) 21.

⁴⁶ Janus Pannonius összes munkái. Közrebocsátja: V. Kovács Sándor. Bp., 1987. 201. (Muraközy Gyula fordítása.)

„*nubere parva viro // iam Katharina potest.*”⁴⁷ A disztichon pentameter sorát így tolmácsolnám: „*kis Katalint férjhez // férfihoz adni lehet.*” Erre Vadász Géza is utalt Janus Pannonius epigrammáiról írt munkájában.⁴⁸ A pentameter kívülről belülré haladó, burokszerűen szimmetrikus grammatikai–metrikai elrendezése pedig poétikai figyelmet is érdemel.

Visszatérve az 1451. évi nádori oklevélre, annak legfontosabb tanulsága ezután következik! A leendő férj, Hunyadi Mátyás esetében viszont nem említik az ő törvényes életkorának a hiányát. Ha a 12 évet vesszük alapul, akkor az oklevél kiállításakor, 1451. augusztus 7-én Mátyásnak a 12 évet február 23-án már minden bizonnyal be kellett töltenie. Ez pedig azt jelenti, hogy legalább 1439-ben született. A születési éve viszont nem lehet korábbi, azaz nem lehetett idősebb, mert ezt az elvi lehetőséget a már idézett 1476. január 16-i, a pápának írt levele behatárolja. A királyság átvételekor a 18. évet betöltötte, a 19. évében pedig csak lehetett. A nádori oklevél ezt pontosítja, *véleményem szerint tehát az 1439-es születési évvel számolhatunk.*

Jól tudom, hogy mindez nem egyezik meg a történészek többsége által vélelmezett 1443-as évvel. Ha ezt az évet vennénk alapul az oklevelünkben, Mátyás 1451-ben csak 8 éves lenne, ahogyan trónra lépésekor tizenöt. Ebben az esetben ezt az oklevélben megemlítették volna, ahogyan azt Cillei Erzsébet esetében meg is tették.

Ezzel kapcsolatban, négy év múlva, egy másik oklevél Mátyás 12. életévét ki is mondja. 1455 májusában ugyanis Hunyadi László kérvényt nyújtott be Cillei Erzsébet nevében III. Callixtus pápához ennek az eljegyzésnek az érvénytelenítéséhez. Érdekes ennek a vonatkozó részét közzétenni. „*a házasságot, amelyet bizonyos ésszerű okokból kívántak házasság módjára megkötni, ám, mivel Mátyás, az említett Lászlónak atyai testvére, akkor a 12. évében lévén, most pedig a 13. életévében van* („*tunc in XII, nunc autem in terciodecimo sue etatis anno constitutus*”), *ezt a házasságot vagy helyesebben mondva eljegyzést ... mégis az említett Mátyásnak a korhiánya miatt, a jövőre nézve kötötték*”. Azt is megtudjuk, hogy 1455-ben Mátyás és Erzsébet ezt a házasságot nem hálták el: „*így e részben a szándékukat nem tudták betölteni.*”⁴⁹

Ez az oklevélrészlet – forráskritikai szempontból – csúsztatást, részigazságot tartalmaz, de véleményem szerint perdöntő megerősítést ad előbbi álláspontom védelmére. Időközben C. Tóth Norbert és Pálosfalvi Tamás felhívta a figyelmemet arra, hogy az 1455. évet és Mátyás ekkor említett 13. évét számolva egyértelműen az 1443-as születési év adódik. Azonban ez az oklevél ellentmondó, mert az 1451. évi eljegyzésre és a nádori oklevélbe foglalt házassági szerződésre is utal. Megemlíti, hogy a házassági szerződés megkötésekor

⁴⁷ Iani Pannonii Opera quae manserunt omnia. Volumen I. Epigrammata Fasciculus 1. Textus. Edidit, praefatus est et apparatus critico instruxit Iulius Mayer. Bp., 2006. 221.

⁴⁸ Vadász Géza: Janus Pannonius epigrammái. Műelemzések és magyarázatok. Székesfehérvár, é. n. (1993) 199.

⁴⁹ „*matrimonium, quod ex certis rationabilibus causis desiderarent matrimonialiter copulari, tamen quia Mathias, frater carnalis dicti Ladislai tunc in XII, nunc autem in terciodecimo sue etatis anno constitutus... propter defectum etatis dicti Mathie essent sponsalia de futuro, contraxit... itaque in hac parte desiderium adimplere non potest*” Erdélyi, Gabriella: „Married the sister of his late life.” Negotiation of kin-marriages in Renaissance Hungary. In: Specimina Nova Pars Sectio Mediaevalis VI. Redegerunt Márta Font–Gergely Kiss–Tamás Fedeles. Pécs, 2011. 109. (1. jegyz.) Erre hivatkozik még Pálosfalvi Tamás: Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. *Századok*, 149. évf. (2015) 428. (289. jegyz.)

Mátyás 12 éves („*tunc in XII*”) volt. Mivel mi tudjuk – amit valószínűleg a pápa nem –, hogy ez az eljegyzés és az erről szóló, általam már idézett oklevél 1451-ben született, így véleményem szerint ezt az adatot kell figyelembe vennünk és visszaszámolva ez nem az 1443. évet, hanem az 1439. évet adja! Hacsak nem feltételezzük, hogy Mátyás olyan szerencsés ember volt, hogy négy évenként csak egy évet öregedett, a rend kedvéért például szökőévenként egyet. Tehát a pápai kérelem beadásának idejében, 1455 májusában, Mátyás nem lehetett a 13. életében. Egy másik csúsztatás pedig az, hogy ez a házasság Mátyás korhiánya miatt hiúsult volna meg. Éppen ellenkezőleg, a nádori oklevél Cillei Erzsébet 10 éves életkora miatt halasztotta el azt a törvényes korának eléréséig, 1453. december 6-ig. Hunyadi László kérvényében tehát igyekezett a pápa előtt több valótlan indokot is felhozni e korábbi házasság érvénytelenítéséhez. Az az érve viszont valóban igaz, hogy e házasságot Mátyás és Erzsébet nem hálták el.

Az 1439. évet erősíti az a tény is, hogy Mátyás 19 éves életkora a középkori magyar szokásjog szerint is jól illeszkedik a mellé rendelt kormányzó, Szilágyi Mihály megbízatási idejéhez. Mert azt tudjuk, hogy Bonfini szerint 5 évre rendeltek Mátyás mellé kormányzót. „*az atyák határozata Mihályt kormányzóvá tette és 5 évre rá bízta a főhatalmat*” (3. 9. 90.).⁵⁰ A kérdés összetettebb. Kubinyi András álláspontját követve, Pálosfalvi Tamás kétségeket emelt a Thuróczy és Bonfini által közölt öt éves adatot illetően.⁵¹ Azzal érvelt, hogy a 15 éves kort elérve V. László mellé miért nem választottak kormányzót vagy kormányzó régenstanácsot, úgy, ahogyan – az 1443-as születéssel számolva – a trónra lépő 15 éves Mátyásnál.⁵² Úgy vélem, hogy a kettőt jogi értelemben külön kell választani. A Mátyás mellé állított kormányzóság nem a hazai szokásjog vagy törvény alapján járó „törvényes” gyámkormányzóság, az indoka nem a kiskorúsággal, azaz a törvényes életkor hiányával függött össze, hanem eseti, „rendelt”, politikai kormányzóság, amely Szilágyi Mihály befolyásának, hatalmának megtartására szolgált. Magánjogi analógiával élve, például Werbőczy a gyámságnak ezt a fajtáját akkor említi, ha a törvényes vagy végrendeleti gyám már hiányzik vagy nincs (I. rész, 115. czim, 1. §).⁵³ Ne feledjük, hogy Mátyás apja, Hunyadi János 1456-ban meghalt, Szilágyi ennek okán, csupán családi szempontból is, szóba jöhetett a törvényes korú, 19 éves uralkodó mellett. Ezen megfontolás alapján sem tartom téves információnak Thuróczy vagy Bonfini közlését, azonban ezt az 1439-es születési év is alátámasztja. Az előbbi adattal számolva ugyanis az 5 év Mátyás 24 éves koráig tartott volna, azaz a teljes nagykorúságáig, a teljeskorúságig! Werbőczy a teljes korúság elérését férfiaknál szintén a 24. életévben határozta meg: „*Teljeskorúak a finembeliek huszonnégy éves korukban; a nők pedig mostani szokásjogunk szerint, tizenhat éves korukban.*”⁵⁴

Ennek a második fajta, ún. politikai kormányzóságnak jó példáját látjuk V. László esetében cseh királyként! Kubinyi András és Pálosfalvi Tamás véleményével ellentétben lehet, hogy 15 évesen Magyarországon nem kapott újabb kormányzót, de Csehországban igen. 12 évesen, 1452-ben a cseh rendek Podjebrád Györgyöt választották kormányzóvá a király mellé, éppúgy, mint ahogyan Mátyásnak később Szilágyit. Valószínűleg ez is a cseh király

⁵⁰ Bonfini i. m. 212.

⁵¹ Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkről krónikájához. *Századok*, 147. évf. (2013) 349–350.; Kubinyi András: Mátyás király i. m. 44.

⁵² Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig i. m. 349–350.

⁵³ Werbőczy István: Tripartitum i. m. 244.

⁵⁴ Uo. 238.

nagykorúságáig szólt volna, amelynek elérésében Lászlót csak 1457. évi halála akadályozta meg. Talán 1458 januárjában ez a kormányzói pozíció Podjebrádot még azzal is kecsegtethette, hogy Mátyás esetleges cseh trónra kerülése esetén is biztosított volna hatalmat a teljes nagykorúság eléréséig a törvényes korú Mátyás felett, a már megkötött házassági szerződésén túlmenően.

Az 1439. évi korábbi születési időpont természetesen nem módosítja a kolozsvári születés helyét. Bonfini adataival teljesen összeegyeztethető, amely szerint „*Mátyás Erdélyben született, Kolozsvárott és ott is nevelkedett éretlen kamaszkoráig.*”⁵⁵ A születés hónapjának és napjának vizsgálata külön tanulmányt igényel.

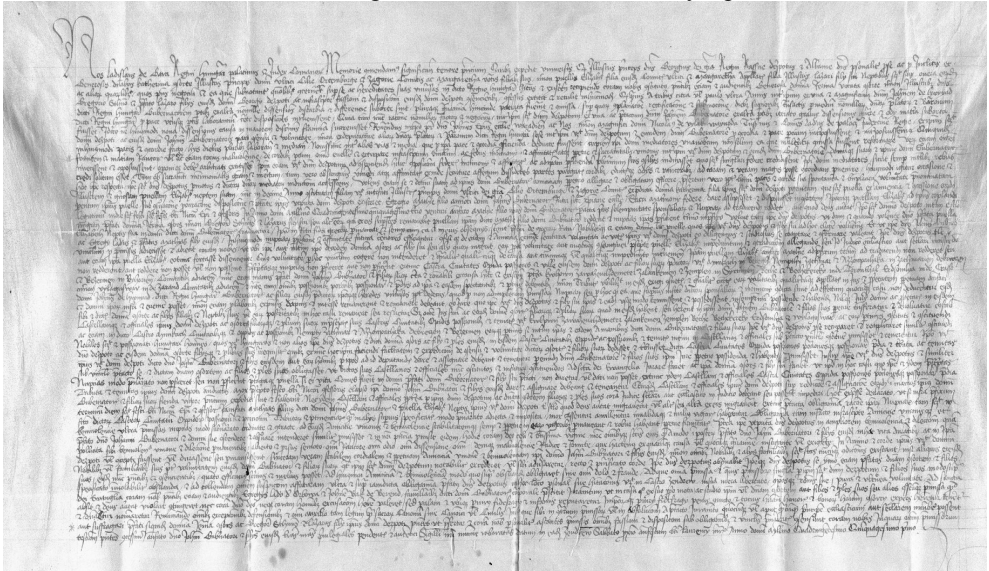
Mátyás életkorának fenti módosítása érintheti bátyja, Hunyadi Lászlóét is. A szakirodalom – pontos adatok hiányában – általában egy 1431/1433-as évet valószínűsít. A kettejük között meglévő korkülönbség alapul vételével mindezt pontosítani tudom. A bizonytalanságot annak a feltételezésnek az elfogadása okozza, amely szerint László öccsénél kb. egy tizeddel lehetett idősebb. Így tette Szakály Ferenc, vagy legutóbb Radu Lupescu történész is, annak ismeretében, hogy Hunyadi Mátyás születését 1443-ra helyezi a történész szakma *communis opinio*-ja.⁵⁶ Ha feltételezésem szerint Mátyás 1439-ben született, akkor László egy évtizeddel korábbi, azaz 1429 körüli születésű. Tehát például 1456-ban Nándorfehérváron már egy 27 éves felnőtt lépett fel, amely tovább vezet arra a megállapításra is, hogy esetében nem lehet szó csupán ifjú indulatosságáról Cillei Ulrik megölése kapcsán.

Az eddig elmondottak alapján egy rövid forráskritikai megjegyzést tennék. A fent említett oklevél kapcsán fontos tanulság az is, hogy a kutató történésznek, jogtörténésznek szükséges a rendelkezésre álló források egymáshoz viszonyított súlyának és minőségének az értékelését is elvégeznie. Ebben az esetben véleményem szerint egy 1451-ben kelt nádori oklevélbe foglalt házassági szerződés, az 1455. évi kérelem és Mátyás 1476-ban írt levele nagyobb súllyal esik latba, mint a történetírók visszszámításon alapuló esetleges tévedései vagy a korabeli gyakorlatot követő becslései. Mátyás trónra lépése utáni gyors helyzetfelismerése és döntőképesége inkább vall egy tizenkilenc éves, tehetséges uralkodóra, mint egy tizenöt éves kamaszra. A születési dátum pontosításával Mátyás emlékezete sem szenved csorbát, mivel 2019-ben lesz ennek a valószínűbb születési dátumnak az 580. évfordulója.

⁵⁵ Antonio Bonfini: A magyar történelem i. m. 713.

⁵⁶ Lupescu Radu: A Hunyadiak i. m. 16.; Szakály Ferenc: Virágkor i. m. 357. (Névmutató)

Az 1451. augusztus 7-i nádori oklevél fényképe

<https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/view/163290/?pg=1&bbox=-456%2C-6194%2C8542%2C-87> (a letöltés ideje: 2018.09.30.)